INDICE. Unidade 4 (2ª semana)
Guerra e Revolución: a guerra contra os franceses e o seu impacto en Galicia. A obra de Cádiz: os decretos e a Constitución de 1812.

1. Guerra e Revolución: a guerra contra os franceses e o seu impacto en Galicia
   1.1. A crise de 1808: Repercusións da Revolución Francesa e alianza con Napoleón.

2. Crise do Antigo Réxime.
   2.1. A debilidade da monarquía de Carlos IV
   2.2. Tratado de Fontainebleau en 1807
   2.3. Motín de Aranxuez
   2.4. Conspiración-proceso do Escorial

3. Estatuto de Baiona

4. Guerra e revolución .
   4.1. Accións Militares
   4.2. Consecuencias da guerra

5. Grupos Políticos
6. O impacto da Guerra en Galicia. O século XIX: a xénese do atraso
7. Das Xuntas ás Cortes de Cádiz. A Revolución española
   7.1. Composición
   7.2. As Cortes
8. Tarefa lexislativa : Reformas e decretos principais
9. A Constitución de 1812
   9.1. Trazos principais da Constitución
   9.2. As Contradiccións
   9.3. Causas das contradicións da Constitución do 12.
   9.4. Cadro Comparativo das características do Estatuto de baiona e da Constitución de Cádiz.

10. Reinado de Fernando VII: Absolutismo fronte a Liberalismo :Crise do Antigo Réxime. Restauración absolutista
   10.1.Absolutismo e Liberalismo
   10.2.Sexenio Absolutista (1814-1820) 1º periodo absolutista

   10.3Pronunciamientos
      10.3.1Riego
      10.3.2Trienio liberal 1820-1823
11. Década absolutista 1823-1833. A Década ominosa. 2º período absolutista
12. A emancipación da América española
   12.1.Causas
   12.2.O movemento emancipador
   12.3.O Conflito Armado

Guerra e Revolución: a guerra contra os franceses e o seu impacto en Galicia. A obra de Cádiz: os decretos e a Constitución de 1812. Unidade 4 (2ª semana)

Debilidade da Monarquía de Carlos IV → ***Guerra e Revolución*** → ***A Constitución de 1812*** / ***Absolutismo e Liberalismo*** / ***Emancipación da América Española***

Crise do Antigo Réxime

1. Guerra e Revolución: a guerra contra os franceses e o seu impacto en Galicia

1.1. A crise de 1808: Repercusións da Revolución Francesa e alianza con Napoleón.

O Novo rei de España. Non se esperan grandes cousas do príncipe de Asturias [Carlos]. É torpe, brusco, obstinado e carece de coñecementos que, pola súa idade, xa nunca alcanzará. As súas paixóns son a caza, a comida e a muller. Pero o temor ao seu pai e ao confesor fano hipócrita na última.

D.W.Moldenhawer. Viaxe por España.1786 [francés]

O recentemente ascendido ao trono Carlos IV (1788-1808) e o seu ministro Floridablanca desde o momento en que se iniciou a revolución en Francia intentaron evitar calquera "contaxio" revolucionario procedente do país veciño. Un férreo control nas aduanas e unha estrita censura foron os medios utilizados para illar ao noso país do tumulto francés.

O Perigo do "contaxio revolucionario" O incendio de Francia vai medrando e pode propagarse coma a peste (...). A necesidade de formar un cordón contra esa peste apremia máis e máis cada día(...) O mando principal dese cordón deberá estar a cargo dos capitáns xenerais. O pretexto lexítimo para este cordón, será (...) divulgar os avisos e temores que temos de que os malfeitores franceses e os que se lles uniran dos nosos meditan pasar a raia e vir roubar, saquear e maltratar as xentes dos nosos lugares.

Conde de Floridablanca. Informe ao Rei carlos IV. 1791

Tras un curto período de goberno do conde de Aranda, Carlos IV tomou unha decisión crave no seu reinado, nomeou ministro **a Manuel Godoy en 1792**. Este favorito dos reis converteuse na figura crave durante o resto do reinado de Carlos IV.

A ejecución de Luís XVI en xaneiro de 1793 provocou a ruptura da tradicional alianza con Francia. España uniuse a unha coalición internacional e participou na denominada Guerra da Convención. A derrota militar española foi rápida e concluínte. O fracaso bélico precipitou a firma da **Paz de Basilea**, pola que o noso país aceptou a perda da parte española da illa de Sto. Domingo, e a volta á tradicional alianza con Francia contra Inglaterra. Esta alianza se selou no Tratado de San Ildefonso, asinado en 1796. Ao igual que os

restantes gobernos europeos, o goberno do novo rei Carlos IV deu marcha atrás na súa política de reformas. Pechou a fronteira francesa establecendo unha especie de **"cordón sanitario"** para impedir o paso de calquera libro e folleto, prohibiu calquera referencia ó país veciño, mesmo as críticas contra a Revolución, e suspendeu tódolos periódicos non oficiais do reino.

> «Prohibo a introducción e curso nestos meus Reinos e Señoríos de calquera papel sedicioso, e contrario á fidelidade e a tranquilidade pública, e en consecuencia mando, que calquera persoa que tivera carta ou papel impreso ou manuscrito desta especie os presente á Xustiza, dicindo e nomeando ó suxeito que llelos entregara, se o soubera; pena de que non facéndoo así, será procesado e castigado; procedendo as Xustizas coa actividade e a vixianza que require a súa gravidade, e que tanto interesa ó ben dos meus amados vasalos.»
>
> Orde de Carlos IV, 1791

Iniciábase así unha deriva diplomática na que o ascenso ao poder de Napoleón en 1799 e a debilidade do goberno de Godoy levaron a España a unha crecente dependencia da política exterior francesa e, a consecuencia, ao enfrontamento con Inglaterra. As consecuencias pronto se fixeron notar: a vitoria sobre Portugal, fiel aliada de Inglaterra, en 1801 na "Guerra das Laranxas" e a consiguiente anexión española de Olivenza, non serviu para compensar a catástrofe naval da armada franco-española fronte ao almirante inglés Nelson en Trafalgar en 1805. Os ruinosos resultados da alianza con Francia non impediron que Godoy asinase con Napoleón o Tratado de Fontainebleau en 1807. A esas alturas a figura de Godoy era crecientemente criticada nos medios influyentes do país. A derrota naval de Trafalgar que desbaratara o poder marítimo español e a crise económica concretada no enorme déficit do Estado e na drástica disminución do comercio con América avivaron a oposición da nobreza, desairada polo favor real a un "advenedizo" como Godoy, e do clero, asustado ante a tímida proposta de desamortización de bens eclesiásticos.

Este descontento cristalizou na formación dun grupo de oposición en torno ao Príncipe de Asturias, o futuro Fernando VII, que rápidamente púxose a laborar para acabar co goberno de Godoy e, porque non, do rei que lle nomeou.

2. Crise do Antigo Réxime.

2.1. A debilidade da monarquía de Carlos IV

A crise da Monarquía Absoluta prodúcese en España, polo tanto, no contexto da Revolución Francesa, que inicialmente provoca a guerra con Francia e despois a paz e a alianza, co fin de manter o bloqueo continental e invadir Portugal, aliada dos ingleses.

1.2 Co acordo ou **Tratado de Fontainebleau en 1807,**

España permitía que o exército francés pasase por territorio español e aportaba un corpo de exército para que loitase baixo as ordes de Napoleón. Así, as tropas napoleónicas penetraron en España e instaláronse nas principais cidades españolas e ao longo da fronteira portuguesa. Ao mesmo tempo, Fernando, herdeiro ao trono e príncipe de Asturias, encabezaba unha conspiración para derribar a Manuel Godoy, favorito da raíña e primeiro ministro, e conseguir a coroa do seu pai. Pese a ser descuberta, a popularidade de Fernando aumentou, así como as esperanzas postas nel para resolver a grave crise económica que atravesaba o país. Creceu a sospeita de que as tropas francesas pretendían a ocupación militar de España.

2.3 O 17 de marzo de 1808, os sectores partidarios do príncipe promoveron o **Motín de Aranxuez** contra Godoy, que foi detido e puido salvarse das iras populares grazas á intervención do monarca. Carlos IV abdicou no seu fillo Fernando VII, noticia que foi recibida con alegría en todo o país. Pero Napoleón aproveitou a división e as intrigas cortesás para apropiarse do trono español e converter o país nunha peza máis do seu imperio.

0.4 Conspiración-proceso do Escorial

O príncipe de Asturias, fillo de Carlos IV, conspiraba directamente contra Godoy e indirectamente contra o seu propio pai. En 1807, un grupo destacado de nobres partidarios de Fernando promoveu a conspiración do Escorial nun clima de descomposición da Corte. A conspiración foi descuberta e iniciouse o chamado proceso do Escorial, no que Fernando, para obter o perdón do seu pai, denunciou a todos os seus cómplices. No xuízo, todos foron declarados inocentes, o que revela os importantes apoios cos que contaba a conspiración.

Durante o inverno e as primeiras semanas da primavera de 1808 os soldados franceses continuaron atravesando os Pirineos. Seguro da súa forza, **Napoleón** nomeou lugartenente imperial de España ao mariscal Murat, que se dirixiu coas súas tropas cara a Madrid.

Ante esta situación, a Corte española, que se trasladou a Aranjuez, decidiu retirarse cara a Andalucía co propósito de embarcar ás súas posesións en América, como o fixo a Casa Real portuguesa. Os preparativos da viaxe provocaron a indignación popular e Carlos IV tivo que anunciar que a viaxe non se levaría a efecto.

O xentío dirixido por membros do partido fernandino, nobres próximos ao Príncipe de Asturias culpou da situación a Godoy que ostentaba o título de príncipe da Paz. O conde de Montijo contratou a axitadores que se puxeron á cabeza da multitude amotinada e saquearon o palacio de Godoy, arroxando as súas pertenzas polos balcóns e queimándoas. Ante esta situación e o temor dun linchamento, intervén o príncipe Fernando, verdadeiro dono da situación, no que abdica o seu pai ao mediodía dese mesmo día, converténdoo en Fernando VII. Os acontecementos de Aranxuez foron os primeiros estertores da **agonía do Antigo Réxime** en España. O pobo fora manipulado, pero en calquera caso, a súa intervención foi decisiva, posto que non só conseguiu a renuncia dun ministro odiado (xa ocorrera no motín de Esquilache, en 1766), senón tamén a renuncia dun soberano e o acceso ao trono dun novo rei, lexitimado pola vontade popular.

3. **O Estatuto de Baiona** . O enfrontamento entre Fernando e Carlos IV tiña un único árbitro posible. Coas tropas do xeneral Murat en Madrid, Napoleón chamou a pai e fillo a **Baiona** en Francia e forzoulles a abdicar no seu irmán José Bonaparte. Foron as **Abdicacións de Baiona** polas que os Borbóns cederon os seus dereitos a Napoleón. Tratando de atraerse á opinión ilustrada, o novo monarca José I publicou o **Estatuto de Baiona, Carta Outorgada**[1] que concedía algúns dereitos máis aló do absolutismo. O 6 de xullo os representantes votaron o texto legal, o Estatuto de Baiona, no que se proclamaba por primeira vez en España a liberdade de imprenta, se instituía na primacía do poder civil e se abolía o uso da tortura no procedemento xudicial. Isto supoñía o primeiro intento de acabar co Antigo Réxime en España e iniciar un sistema liberal.

> «En nome de Deus Todopoderoso, Don José I Napoleón, pola gracia de Deus, rei das Españas e das Indias: tendo escoitado á Xunta Nacional, reunida en Bayona de orde do noso moi caro e moi amado irmán Napoleón, Emperador dos franceses (...)
>
> Decretamos a presente Constitución (...)

[1] Considérase unha carta outorgada, posto que non foi elaborada polos representantes da Nación. Organizaba España como unha monarquía hereditaria en que o monarca ocupaba o centro do poder político, pero coa obrigación de respectar os dereitos cidadáns proclamados no seu texto. Naceu nun contexto complexo, ditado fóra de territorio nacional e cun marcado carácter afrancesado, apadriñado polos liberais moderados. Debido á súa orixe e proceso **non pode considerarse unha Constitución, senón unha Carta outorgada**: o proxecto de Estatuto foi presentado por Napoleón a 65 deputados españois aos que só se lles permitiu deliberar sobre o seu contido. **Non existiu vontade previa de elaborar un documento constitucional, impúxoselles un texto e aceptouse por unhas Cortes reducidas convocadas en territorio francés.**

Art. 1. -A relixión Católica, Apostólica e Romana, en España e en tódalas posesións españolas, será a relixión do Rei e da Nación, e non se permitirá ningunha outra.

Art. 34. -As prazas de senador serán de por vida

Art. 61. Haberá Cortes ou Xuntas da Nación, compostas de 172 individuos, divididos en tres Estamentos (clero, nobreza, pobo).

Art. 72. Para seren deputado precísase ser propietario de bens raíces.

Art. 88. -Será libre toda especie de cultivo e industria.

Art. 90. -Non se poderá conceder privilexio algún particular de exportación.

Art. 96. -As Españas e as Indias gobernaranse por un só Código de leis civís e criminais.

Art. 97. -A orde xudicial será independente nas súas funcións

Art. 99.-O rei nomeará a tódolos xuíces.

Art. 116. -As aduanas interiores quedan suprimidas en España e Indias.

Art. 117. -O sistema de contribucións será igual en todo o Reino.

Art. 140. -Os servicios e os talentos son os únicos que proporcionan os ascensos.

Art. 145. -Dous anos despois de terse executado totalmente esta Constitución, establecerase a liberdade de imprenta.

Estatuto deBayona, 8-7-1808; recollido de Sainz de Varanda, Colección de leis fundamentais

As abdicacións de Baiona e a insurrección contra José I significaron unha situación de "baleiro de poder" que desencadeou a **quebra da monarquía do Antigo Réxime** en España. Para facer fronte ao invasor, constitúense Xuntas Provinciais, que asumen a soberanía en nome do rei ausente. En setembro 1808, as **Xuntas Provinciais** coordináronse e constituíuse a **Xunta Central Suprema**. A pesar de que gran parte dos membros destas xuntas eran conservadores e partidarios do Antigo Réxime, a situación bélica provocou a asunción de medidas revolucionarias como a convocatoria de Cortes.

4. Guerra e revolución .

Ante a evidencia da invasión francesa, o descontento popular acabou por estalar: o 2 de maio de 1808 iníciase unha insurrección en Madrid abortada pola represión das tropas napoleónicas. Os días seguintes os levantamentos antifranceses esténdense por todo o país. Iníciase a Guerra da Independencia (1808-1814).
A guerra de guerrillas[2] vaise a desenvolver fundamentalmente no mundo rural, contribuíndo á crueldade que caracteriza a esta guerra debido ao principio de acción represión. Esta forma de guerra vai ter un gran futuro, non só na historia de España, senón tamén na historia mundial. Trátase da **participación popular ante un inimigo moito máis potente e poderoso**.

[2] A intifada palestina ou o terrorismo etarra, para algúns, son consideradas como forma actual de guerra de guerrillas.

Cando o novo rei Fernando VII entrou en Madrid, as tropas de Murat atopábanse xa na capital impoñendo a súa vontade á familia real española. Fernando destituíu aos partidarios de Godoy, pero todos esperaban o apoio final de Napoleón, novo árbitro da situación. Napoleón nomeou rei de España ao seu irmán José, ata entón rei de Nápoles, e convocou en Balona aos representantes da nobreza, do clero e das cidades para prestar xuramento de fidelidade a José I. [O 3 de Maio- Os Fusilamentos da Moncloa.. Fco. De Goya y Lucientes]

A alarma pola saída da capital da Casa Real e os rumores sobre a partida forzosa dos últimos membros da familia, produciron un alboroto nas portas do palacio real o 2 de maio de 1808. Murat ordenou disparar contra os amotinados e as loitas callejeras estendéronse por Madrid. O exército español non interveu, salvo os capitáns Daoíz e Velarde que, desobedeciendo as ordes, sublevaron as forzas do Parque de Artillería. Os máis de 30.000 veteranos franceses sufocaron a resistencia ao final do día e fusilaron máis dun centenar de prisioneiros na Moncloa e outras zonas da cidade. **O alcalde de Móstoles, Andrés Torrejón, declaraba a guerra aos franceses, acto que sería imitado por multitude de cidades españolas.**

> «Señores Xustizas dos pobos a quen se presentase este oficio de min, o Alcalde Móstoles:
>
> É notorio que os franceses apostados nas cercanías de Madrid, e dentro da Corte tomaron a defensa, sobre este pobo capital, e as tropas españolas: de maneira que en Madrid está correndo moito sangue; como Españois é necesario que morramos polo Rey e pola Patria armándonos contra uns desleais que so color de amizade e de alianza quérennos impoñer un xugo pesado, despois de terse apoderado da Augusta persoa do Rei: procedamos pois, a tomar as activas providencias para escarmentar tenta perfidia, acudindo ó socorro de Madrid e demais pobos.»
>
> Móstoles, dous de maio de 1808. Andrés Torrejón. Simón Hernández

Unha carta, escrita por Murat (xefe das tropas francesas en España) ó Emperador en marzo, anunciaba os feitos posteriores:

> «Temo que vos enganedes sobre a situación. A aristocracia e o clero son donos de España: se temen polos seus privilexios ou existencia, provocarán contra nosoutros un alzamento en masa que poderá eternizar a guerra. Conto con algúns partidarios, pero se me presento como conquistador quedareime sen ningún (...) O Príncipe de Asturias non ten ningunha das cualidades necesarias ó xefe dunha nación; esto non impedirá que se faga un heroe para opoñelo a nosoutros (...)»

Os motivos do levantamento das masas populares contra a ocupación francesa foron: a defensa da integridade territorial fronte a un tradicional aliado que os traizoóu; a convicción do carácter tiránico de Napoleón; e un sentido patriótico case relixioso. Identificábase a «patria» coa figura do monarca «raptado». Tampouco se pode olvidar a crítica situación económica que identificou nos hostís soldados franceses á causa dos males. Era unha poboación disposta a loitar porque tiña pouco que perder.

4.1. Accións Militares

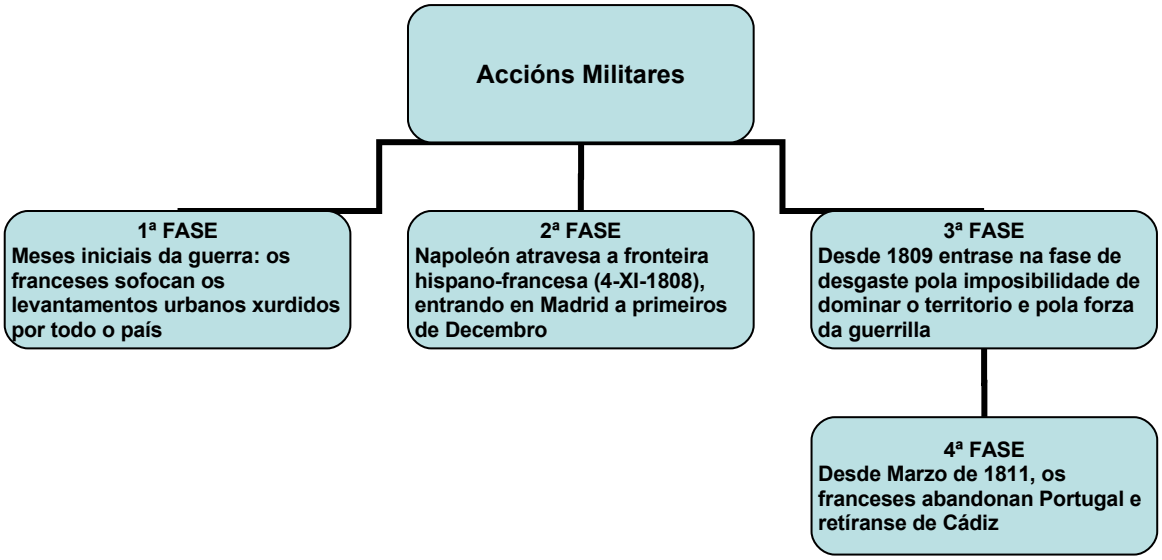

4.2.4.2.Consecuencias da guerra

CONSECUENCIAS DEMOGRÁFICAS	CONSECUENCIAS ECONÓMICAS
Gran número de baixas. A documentación fala desde os 300.000 até o millón de vítimas. 470 batallas e infinitas escaramuzas.	Debido ao tipo de guerra total, destrución total. Grandes perdas en Agricultura, colapso do comercio e facenda en bancarrota. Hai tendencias Históricas que ven a guerra da independencia como unha causa do fracaso da revolución industrial.
CONSECUENCIAS SOCIAIS	**CONSECUENCIAS POLÍTICAS**
Enfraquecemento da Nobreza e o Clero; fortalecemento da burguesía	Primeira eliminación do Antigo Réxime. A Constitución do 12. Primeiros exilios políticos da historia contemporánea:Os afrancesados. Desmoronamento do Imperio colonial. Inmediata emancipación das colonias.

A Revolución Francesa ademais dividiu ós ilustrados. Uns, como Floridablanca, puxéronse de parte da tradición e da orde, outros puxéronse claramente o seu favor, como Marchena, e outros, como Jovellanos aínda confiaban no Estado como instrumento das reformas e opúñanse ó levantamento popular.

5. Grupos Políticos

✓ **Os Afrancesados:** Chamouse afrancesados a ilustrados provenientes de altas capas da sociedade que aceptaron a renuncia de Carlos IV e de Fernando VII, e viron no réxime napoleónico a posibilidade de modernizar o país seguindo o modelo liberal francés. Os compoñentes deste grupo querían a **supresión do réxime señorial e da Inquisición, a redución do número de conventos, a reforma do código civil e a administración.**

«Non temades que as nosas tarefas filantrópicas sexan xa interrumpidas ou perturbadas polo xenio maléfico que tantos e tan graves danos ten causado a nosa amada patria. Noso pensamento é libre, como as nosas persoas e propiedades. O brazo invencible do gran Napoleón derrotou ó monstro odioso (...) Gloria inmortal ó grande Napoleón, vingador dos aldraxes feitos á España por unha canalla detestable que establecera o seu tiránico imperio sobre o entendemento do home. Gloria inmortal ó Emperador filosófico que nos quixo dar un Rei ilustrado, baixo o cal os españois volverán a ser homes, e destruídos os monumentos funestos da superstición, ergueranse sobre as ruinas os verdaderios templos da razón, as glorias dos francmasóns.»

Discurso "afrancesado" na loxia «Santa Julia», Madrid, 1812

Exactamente o que fixera Napoleón en Francia: consolidar a revolución burguesa e restaurar a orde e a prosperidade. Os afrancesados foron tachados de traidores. A súa incómoda posición levou a moitos (uns 12.000) a exiliarse despois da guerra.

En palabras de Miguel Artola, os afrancesados

"...constitúen un partido, por canto a súa decisión de xurar ao rei José é a condición necesaria para alcanzar o poder e desenvolver desde el un programa específico, que a diferenza dos outros dous partidos que aparecen nestes anos. A súa total vinculación ideolóxica co Despotismo Ilustrado lévaos a propugnar un réxime monárquico cunha autoridade forte que impida experiencias revolucionarias como a francesa, pero que ao mesmo tempo promova as reformas que o país necesita".

Esta descrición do grupo enmarca perfectamente a súa orixe e os seus propósitos. Con todo, é conveniente aclarar a diferenza existente entre o afrancesamiento cultural e o afrancesamiento político, pois aínda que poden confundirse, o primeiro encerra un fenómeno máis amplo no tempo que, ademais, non sempre desemboca nun apoio ao rei José.

«Esta revolución proclamou solemnemente os dereitos eternos da humanidade, derrubou do seu trono á superstición e a tiranía para colocar sobre el á igualdade e a razón, e non limitará as súas benéficas influencias ó estreito marco da nación francesa. (...) E as cavernas da espantosa Inquisición ábrense para afundir ó desgraciado que incorreu na indignación dos frailes e dos hipócritas. A España está a dez mil leguas da Europa.(...) Un só medio vos queda, Españois, para destruír o despotismo relixioso; este é a convocatoria das vosa Cortes.

José Marchena, *A la nación española.*

O afrancesamiento cultural é un fenómeno que se produce na segunda metade do século XVIII e que dá lugar a manifestacións multiformes que van desde a impregnación cultural producida pola lectura de libros franceses, até o emprego de galicismos na linguaxe, pasando polo gusto pola moda francesa, como foi o uso xeneralizado das perrucas empolvadas. Aínda que hai afrancesados **culturais** que pasan a ser afrancesados políticos, como **Meléndez Valdés, Cabarrús ou Moratín**, hai tamén afrancesados culturais que pasan ao campo dos **políticos** e patriotas, como é o caso de **Jovellanos, Marchena e de Quintana.**

[Xeneral Francisco Javier Elío]

- ✓ **Os absolutistas**: Foron un nutrido grupo de nobres e clérigos que non aceptaron a invasión napoleónica pero tampouco a revolución burguesa que implicaba a aceptación da nova constitución de 1812.

Defendían a **relixión católica** sen concesións, **a sociedade estamental** e a **monarquía absoluta**, elementos definitorios do Antigo Réxime. Combateron xunto co resto de grupos contra os franceses pero, ao terminar a guerra, máis de sesenta deputados asinaron un documento no que animaban ao rei (Fernando VII) a volver ao absolutismo (Manifesto dos Persas, 12 de abril de 1814).

[Gaspar Melchor de Jovellanos. Francisco de Goya y Lucientes.]

- ✓ **Os jovellanistas**: Recibiron este nome un bo número de intelectuais españois opostos a Napoleón que seguían as doutrinas de Jovellanos, o gran pensador da Ilustración, morto en plena guerra da Independencia. Non aceptaron as renuncias de Bayona pero, como os afrancesados, **defendían a necesidade de reformas e dunha constitución acorde á tradición española**. Tomaban como modelo o sistema político británico. O poder xudicial debía ser independente, pero o poder lexislativo e o executivo debían estar unidos, posto que as Cortes (constituídas polos tres estamentos tradicionais) debían ter tamén labores no goberno.

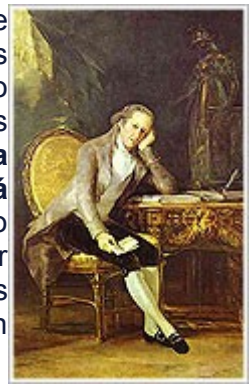

«Creo que unha nación que se ilustra pode facer grandes reformas sen sangue, e creo que para ilustrarse tampouco é necesaria a rebelión. Eu detesto a guerra civil e os franceses faranlla detestar a todo home sensible. (...)O progreso supón unha cadea graduada e o paso será sinalado pola orde dos seus elos. O demais non se chamará progreso, senón outra cousa. Non sería mellorar, senón andar arredor. A Francia próbanoslo. Liberdade, igualdade, república, federalismo, anarquía... e que sei eu o que seguirá. É pois preciso levar o progreso polos seus graos.» Carta de Jovellanos, 1793

- ✓ **Os liberais:** Intelectuais e pertencentes á burguesía media, os liberais defendían os principios do liberalismo, que penetraran en España a comezos do século XIX a pesar da censura oficial. A guerra e o ambiente revolucionario e patriótico de Cádiz estenderon as súas ideas, que se concretaron na Constitución de 1812. Os liberais crían na **felicidade** como aspiración de todos os homes, no progreso material e nas **liberdades individuais** (de expresión, de reunión, de relixión...). Tamén na **propiedade privada** como un dereito fundamental do ser humano, e en que a lei debe ser igual para todos e só debe haber diferenzas de riqueza. O sistema político ideal é o parlamentario, e o labor do Estadovelar por esas liberdades e a libre concorrencia económica. Ao volver o absolutismo, foron perseguidos, e exiliáronse ou se afiliaron a sociedades secretas. [Agustín Argüelles. 1902]

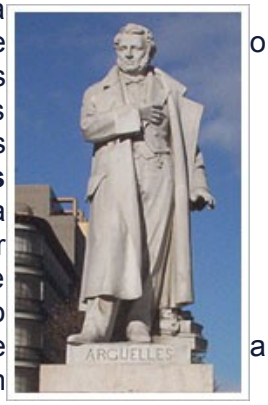

6. O impacto da Guerra en Galicia. O século XIX: a xénese do atraso

No século XIX converxen en Galicia un conxunto de procesos que a converten nun país subdesenvolvido respecto da media española e da europea occidental. A destrución, durante a Guerra da Independencia, das poucas fábricas que había, o peche do comercio con América trala emancipación, o devalo da industria rural doméstica pola importación de produtos foráneos e o estancamento da agricultura e da gandería polo mantemento do sistema foral e pola carencia de boas comunicacións cos mercados do resto da península, xúntanse para dar lugar a unha atonía económica , ao mantenemento da natureza rural da sociedade e á conseguinte atrofia do mundo urbano, agás A Coruña e Vigo, que coma excepción ve o nacemento da Industria conserveira, e como consecuencia a de construción de barcos, fabricación de redes, aparellos e envases, explicando así o rápido crecemento de Vigo e da súa redonda.Ante a invasión francesa en 1808 prodúcese un levantamento antifrancés semellante ao do resto dos

territorios. Na Coruña, fórmase a "Junta Suprema del Reino" que asume todos os poderes mentres non exista un poder central español.

O 3 de Xaneiro de 1809 as tropas napoleónicas penetran en Galicia e intentan montar unha nova Administración, contando coa colaboración de burgueses, funcionarios ilustrados e catedráticos da Universidade. Estes "afrancesados", pensaban que a única vía para modernizar o "país" era admitir o goberno francés. A maioría da poboación galega non estaba de acordo, proliferando as guerrillas populares, case todas encabezadas por cregos e fidalgos. [Pablo Morillo. Dirixiu a defensa de Ponte Caldelas].

En Galicia houbo 600 acusados de colaborar co goberno de Xosé I, foi a cidade de Santiago de Compostela onde maior fora a influencia dos partidarios de Bonaparte co apoio dunha parte pequena dos profesores da Universidade, existindo xa desde comezos de século un club liberal dirixido por Bazán de Mendoza e Manuel Acuña, aínda que este último se oporá aos franceses. Pola contra Bazán de Mendoza foi o principal valedor dos franceses en Galicia, despois da chegada dos franceses á cidade en xaneiro de 1809 foi director da Universidade, xefe de policía e superintendente do exército. Na cidade da Coruña os afrancesados eran comerciantes de orixe francesa, destacando os irmáns Barrié e membros da burocracia local. En Ferrol os máximos dirixente foran Manuel de la Piedra e o xeneral Pedro Obregón, que contaba co apoio de algúns militares. En Vigo os afrancesados máis importantes tamén eran comerciantes de orixe francesa.

O movemento insurrecional acada forza e os franceses atrinchéranse nas cidades, reconquistándoas pouco a pouco: **a toma de Vigo que** ficará na memoria como a grande xesta da vitoriosa resistencia dos galegos e galegas, realizadas pola acción conxunta de Mauricio Troncoso, abade do Couto, quen mobilizou aos campesiños da comarca do Condado e do Rosal e as partidas de Morillo e Bernardo González, Cahamuíña, así como **a batalla de Ponte Sampaio**, preto de Pontevedra. Finalmente o illamento con respecto ao resto dos exércitos, así como a oposición popular fixeron que os franceses son abandonaran galicia en Xuño de 1809, sendo o primeiro territorio liberado do dominio francés. A Guerra deixou unha importante pegada en Galicia, quedando topónimos e festas que recordan onde estiveron ou onde se combateu aos franceses.

Os Xenerais da Comarca do Ulla manteñen a tradición oral relacionada coa presenza das tropas francesas en Galicia e recitan coplas como a que segue: "- ¡Alto! ¿Quen vive? Son un correo francés que no nome do embaixador nos enviaron a España a amañar a vosa nación. – España ten quen a amañe e sen mais explicacións xa vos podedes volver sen expor mais razóns.

A sublevación contra os franceses iniciouse na cidade de A Coruña. Os sublevados formaron unha Xunta Suprema do Reino, da que formaban parte o Capitán Xeneral e representante das sete cidades cabeza das tradicionais provincias galegas. Esta Xunta Suprema asumiu a soberanía, organizou a defensa e coordinou o labor das xuntas locais.A Guerra popular contra o francés, ademais da defensa da relixión e do rei absoluto, constituiu en Galicia unha nova experiencia de liberdade, nacendo o liberalismo coa intención de facer mudar o sistema político e a sociedade. Isto levará a un enfrontamento sociopolítico que durará décadas:

- Por unha banda, os Absolutistas con base social na nobreza, na fidalguía e, sobre todo, na Igrexa, dirixían e redactaban periódicos como "La Estafeta de Santiago".

- Por outra, os Liberais, arraigaban entre a burguesía, o funcionariado, profesionais liberais e parte da oficialidade, co seu maior centro na Coruña e minoritarios en Santiago, Vigo e outras poboacións. Avogaban por acabar co absolutismo para instaurar un réxime de liberdades baseado na primacía da soberanía nacional.

Nas Cortes de Cádiz manifestouse estas diferentes posturas da política galega cos 24 deputados que representaron a Galicia nas Cortes de Cádiz, sendo 12, absolutistas, 11 moderados e só 1 claramente liberal; ao remate quedou claro quen controlaba as cousas en Galicia, xa que dos 16 deputados elixidos, 14 eran absolutistas e destes, 10 cregos....

Coa volta de Fernando VII, moitos liberais son enviados a prisión ou exílianse. Sen embargo non todo o liberalismo quedara erradicad, xa que é na Coruña onde se sucede un dos primeiros pronunciamentos liberais de España, na persoa do Xeneral Xoán Díaz Porlier o 19 de Setembro de 1815. Fracasou pola falta de apoios e foi executado.

Á morte de Fernando VII (1833), co problema da sucesión, en Galicia repercute de xeito inmediato e o Goberno pon a Pablo Morillo, un liberal moderado, ao fronte da Capitanía Xeral, para controlar a cregos e carlistas, presionar aos bispos para que apoien á filla de Fernando VII, Isabel, desmantelar aos voluntarios realistas e obrigar a todas as institucións a lle presentar acatamento ao Estatuto Real que promulgará a rexenta Mª Cristina en 1834.

É neste intre cando se lle retira a Santiago de Compostela a capitalidade en favor da Coruña, como castigo pola postura pro-carlista da Igrexa, iniciándose así un estancamento que a levou a ceder o seu posto de primeira cidade galega.

7. Das Xuntas ás Cortes de Cádiz. A Revolución española

As Xuntas. Nas zonas que, despois de maio, non estaban directamente controladas polos franceses creáronse uns organismos novos: as Xuntas. Ante o vacío de poder na nación e o non recoñecemento da autoridades francesas, as Xuntas eran organismos heteroxéneos social e ideoloxicamente, formados por cidadáns *recoñecidos* que asumían o poder no seu ámbito territorial. As xuntas locais uníronse nunha Xunta Central en setembro, pero a diversidade ideolóxica manteríase, podendo distinguirse tres grupos: absolutistas, ilustrados e liberais.

7.1. Composición : A celebración das eleccións en situación de guerra propiciou que se reunisen unhas Cortes con preponderancia de **elementos burgueses e cultos procedentes das cidades** comerciais do litoral. As sesións de Cortes comezaron en setembro de 1810 e moi pronto se formaron dous grupos de deputados enfrontados:

- ✓ **Liberais:** partidarios de reformas revolucionarias, inspiradas nos principios da Revolución Francesa.
- ✓ **Absolutistas ou "serviles":** partidarios do mantemento do Antigo Réxime (monarquía absoluta, sociedade estamental, economía mercantilista).

A maioría liberal, aproveitándose da ausencia do rei, iniciou a **primeira revolución liberal burguesa en España**, con dous obxectivos: adoptar reformas que acabasen as estruturas do Antigo Réxime e aprobar unha Constitución que cambiase o réxime político do país.

«De tódalas maneiras non é menos certo que a invasión dos franceses foi o principio das nosas diferencias internas e a guerra da independencia unha especie de guerra civil ó mesmo tempo.

Ós nobres a dinastía estranxeira éralles odiosa menos polo nova que polos indicios que daba de reformadora. Do lexislador dun pobo onde todo estaba nivelado pola lei da igualdade debía desconfiar moito o privilexio das clases exclusivas. O berro de guerra na súa boca foi a oposición ó espírito innovador que os ameazaba.

O pobo baixo e ignorante acostumado a obedecer, a respectar ás autoridades, non tendo ningunha vantaxe na vida pública, non desexando nin concebindo a penas a necesidade de reformas políticas, pódese tamén dicir que o seu alzamento contra as armas do Emperador foi de pura resistencia, e que non aspiraba máis que ó estado político e civil das cousas nas que se atopaba antes das transaccións de Baiona.

Os ilustrados eran un número considerable e non podían ter, no seu pronunciamento contra o Emperador, só a mira de volver ó Estado anterior. Non era posible que satisfixese os seus desexos o que se presentaba ós seus ollos tan digno de reformas; que gustasen de volver ó antigo despotismo os que o consideraban como unha das causas dos males que os aflixían. O berro de guerra dirixido contra os franceses tiña tamén por branco os excesos, as desordes que afearan as administracións anteriores.
Entón viuse o motivo que tiveron homes de tan distintas clases (...) para coincidiren todos nun mesmo punto, a saber: guerra ós franceses, que satisfacía os desexos e era un medio de chegar cada un ó objecto das súas esperanzas.» San Miguel, Evaristo: *De la guerra civil española*

7.2. As Cortes. A Xunta Central tiña como principal obxectivo a convocatoria de Cortes, co fin de dar á nación unha Constitución e introducir na lexislación as reformas necesarias. A principios de 1810 disolveuse, concedendo a súa autoridade a unha Rexencia colectiva de cinco membros.

Os deputados foron chegando con dificultade a Cádiz (onde a Xunta Central se refuxiara do avance francés). Moitas provincias ocupadas do centro non puideron elexilos. Para reemprazalos, designáronse suplentes que residiran en Cádiz provisionalmente. Estes suplentes eran partidarios do liberalismo, o que, xunto a maior presencia de deputados das cidades do litoral, reforzou o carácter progresista dos reunidos. Fronte a eles situábanse os partidarios da volta ó absolutismo, encabezados polo bispo de Ourense, presidente do Consello de Rexencia

As Cortes, convocadas por estamentos ó uso medieval, funcionaron de feito como unha soa cámara e autodeclaráronse soberanas. Isto significaba o recoñecemento de que o poder reside na nación, o conxunto dos cidadáns sen distinción de estamentos, e que se expresa, dito poder, a través das Cortes formadas polos representantes da nación. A desconfianza ante a postura dos absolutistas levou á esixencia dun xuramento de fidelidade ás Cortes por parte dos membros do Consello de Rexencia.

«Os deputados que compoñen este Congreso, e que representan á nación española, decláranse lexitimamente constituídos en Cortes xerais e extraordinarias e que reside nelas a soberanía nacional.

Proclaman e xuran de novo polo seu único e lexítimo rei ó señor D. Fernando VII de Borbón; e declaran nula, de ningún valor e efecto a cesión da Coroa que se di feita en favor de Napoleón, non só pola violencia que interviu naqueles actos inxustos e ilegais, senón principalmente por faltarlles o consentimento da nación.

Non sendo conveniente que queden reunidos o Poder Lexislativo, o executivo e o xudiciario, as Cortes xerais e extraordinarias resérvanse o exercicio do Poder lexislativo en toda a súa extensión.

O Consello de Rexencia recoñecerá a soberanía nacional das Cortes, e xurará obediencia ás leis e decretos que delas emanen.»

Decreto do 24 de setembro de 1810

8. Tarefa lexislativa : Reformas e decretos principais. O traballo das Cortes foi grande e nel pódense distinguir dous tipos de tarefas: a elaboración dunha Constitución e a promulgación dunha serie de decretos que reformaban aspectos esenciais do sistema político. Ademais de elaborar a Constitución, os deputados gaditanos levaron a cabo un importante labor lexislativo. Estas foron as **principais**

reformas políticas, económicas, sociais e xurídicas adoptadas polas Cortes de Cádiz destacando as seguintes disposicións legais:

- A abolición dos privilexios da nobreza mediante a **supresión dos señoríos xurisdiccionais** e do Morgado (1811).
- Liberdade de imprenta (1810)
- A venda en pública poxa as terras comunais dos municipios e a **desamortización** das terras da Igrexa.
- **Supresión dos gremios**, con liberdade de produción e comercio.
- **Elimínase a censura** e establécese a liberdade de imprenta.

- **Centralización administrativa**, cun Goberno e unha Deputación en cada provincia.
- **Abolición da Inquisición** que era un obstáculo para a liberdade de pensamento e o desenvolvemento da ciencia.

Entre os decretos destacan: o que estableceu a liberdade de imprenta; a abolición dos señoríos; o de supresión da Inquisición; o que estableceu a liberdade de comercio; e o de continuación da desarmotización dos bens de *manos muertas.*

O decreto de abolición dos señoríos desmontaba e incorporaba á nación as xurisdiccións particulares, suprimía calquera forma de servidume e transformaba en propiedade privada os señoríos territoriais. Sen embargo deixaba vixente o dezmo e favorecía ós señores, que podían convertir os dereitos feudais en títulos de propiedade plena da terra, desposuíndo ós campesiños.

«Desexando as Cortes xenerais e extraordinarias remover os obstáculos que se opuxeran ó bo réxime, aumento da poboación e prosperidade da Monarquía española, decretan:

I. Desde agora quedan incorporadas á Nación todos os señoríos xurisdiccionais de calquera clase e condición que sexan.

II. Procederáse ó nomeamento de tódalas xustizas e demais funcionarios públicos pola mesma orde e segundo se verifica nos pobos de realengo.

III. Quedan abolidos os dictados de vasalo e vasalaxe e as prestacións, así reais como persoais, que deban a súa orixe a título xurisdiccional, agás dos que procedan de contrato libre en uso do sagrado dereito da propiedade.

V. Os señoríos teritoriais e solariegos quedan desde agora na clase dos demais dereitos de propiedade particular, se non son de aqueles que pola súa natureza deban incorporarse á Nación, ou dos que non cumpriran as condicións con que se concederon, o que resultará dos títulos de adquisición.

VII. Quedan abolidos os privilexios chamados exclusivos, privativos e prohibitivos que teñan a mesma orixe de señorío, como son os de caza, pesca, fornos, aproveitamento das augas, montes, e demais, quedando ó libre uso dos pobos (...)

XIV. En adiante ninguén poderá chamarse Señor de vasalos, exercer xurisdicción, nomear xuíces, nin usar dos privilexios e dereitos comprendidos neste decreto...

Decreto do 6 de agosto de 1811

9. **A Constitución de 1812 .** As Abdicacións de Baiona crearan un baleiro de autoridade na España ocupada. A pesar de que os Borbóns ordenaran ás autoridades que se obedecese ao novo rei José I, moitos españois negáronse a obedecer a unha autoridade que se vía como ilexítima. Para encher ese baleiro e

organizar a espontánea insurrección contra os franceses organizáronse **Xuntas Provinciais que asumiron a soberanía**. As Xuntas Provinciais sentiron desde un principio a necesidade de coordinarse. Así, en setembro de 1808, constituíuse a **Xunta Central** que, en ausencia do rei lexítimo, asumiu a totalidade dos poderes soberanos e estableceuse como máximo órgano de goberno. Froito desta nova situación, a Xunta Central convocou reunión de **Cortes extraordinarias en Cádiz,** acto que iniciaba claramente o proceso revolucionario. Finalmente, en xaneiro de 1810, a Xunta cedeu o poder a unha Rexencia, o que non paralizou a convocatoria de Cortes.

A través da asistencia ás sesións, pero sobre todo a través da prensa, a opinión pública puido seguir a intensa tarefa lexislativa que realizaron os deputados, e que tivo como colofón a Constitución de 1812, chamada A Pepa porque se publicou o día de San José (19 de marzo). En Cádiz déronse cita personalidades dos máis diversos puntos de España (incluíndo América). Naquelas Cortes estaban representados os diversos sectores da España resistente a Napoleón: Clérigos, avogados, políticos, militares, nobres, catedráticos e comerciantes debateron fórmulas políticas para superar o antigo réxime, que había resultado totalmente ineficaz. [Xuramento das Cortes Constituíntes]

Os deputados foron elixidos popularmente ou designados polas autoridades locais, o que significa que gozaban de respaldo popular ou de prestixio entre as clases directoras. O 23 de setembro de 1810, xuraron na igrexa Maior da Illa de León, pero despois trasladáronse a Cádiz. As reunións tiveron lugar no teatro da cidade e despois na igrexa de San Felipe Neri até setembro de 1813. O público puido tomar parte nas deliberacións, pero en poucos casos os deputados sufriron interrupcións. Aos poucos o debate público foise trasladando cara á prensa até o anuncio da proclamación da Constitución.

Proclamación da Constitución de Cádiz, “la Pepa” por ser aprobada o 19 de marzo de 1812 , este texto legal foi a **primeira constitución liberal do país**. A constitución de 1812 é un dos grandes textos liberais da historia, sendo moi soada no seu tempo. Os deputados liberais Agustín Argüelles, Diego Muñoz Torrero e Pérez de Castro son as figuras máis destacadas na súa elaboración.

O artigo fundamental é o 2, que fai aos españois **cidadáns en vez de súbditos**. A representación nacional faríase a forma de deputados reunidos en Cortes despois de seren nomeados (por un sistema de eleccións indirectas) por *tódolos cidadáns* (ou sexa, polo sufraxio universal masculino-Ver nota 3. páx. 16-17- (art. 27-103). Sen embargo suspendíanse os dereitos de cidadán aos que servían como domésticos (o 7% da poboación española), son excluídos os escravos americanos (6% da poboación das colonias) e só os que teñan unha renda anual poden ser deputados. O segundo elemento en importancia é a separación de poderes (art. 15, 16, 17).

9.1. Estes son os **trazos principais** da Constitución:

- ✓ **Soberanía nacional**: O poder reside na nación, idea oposta á soberanía monárquica.
- ✓ **División de Poderes**:

  Poder **lexislativo**: Cortes Unicamerais

Poder **xudicial**: tribunais

Poder **executivo**: O Rei, pero con importantes limitacións:

- As súas ordes deben ir validadas pola firma do Ministro correspondente.
- Non pode disolver as Cortes
- Veto suspensivo transitorio durante dous anos, tras iso a decisión das Cortes convértese en lei. Nomea aos ministros, pero estes deben ser referendados polas Cortes ("dobre confianza")

✓ Novo dereito de representación: A nación exerce a súa soberanía mediante os seus representantes en Cortes.

✓ Complicado procedemento electoral por **sufraxio universal masculino indirecto** en cuarto grao. Dereito de voto: todos os homes maiores de 25 anos, que elixían a uns compromisarios que á súa vez elixían aos deputados.

✓ **Igualdade** dos cidadáns ante a lei. Isto supuxo o fin dos privilexios estamentais. Se omite toda referencia aos **territorios con fueros**, o que equivalía ao seu non **recoñecemento**. No entanto, os réximes forais das provincias vascas e de Navarra non se derrogaron esplícitamente.

✓ Recoñecemento de **dereitos individuais**: á educación, liberdade de imprenta, inviolabilidade do domicilio, á liberdade e á propiedade.

✓ O catolicismo é a única **confesión relixiosa** permitida. A necesidade de contar coa colaboración do clero na loita contra os franceses explica este trazo intolerante que choca co espírito avanzado da constitución.

D. FERNANDO SEPTIMO, pola gracia de Deus e a Constitución da Monarquía española, Rei das Españas, e na súa ausencia e cautividade a Rexencia do Reino nomeada polas Cortes Xerais e extraordinarias, a todos os que as presentes visen e entendesen, SABEDE: Que as mesmas Cortes decretaron e sancionaron a seguinte: CONSTITUCIÓN POLÍTICA DA MONARQUÍA ESPAÑOLA

Art. 1.— A Nación española é a reunión de tódolos españois de ambos hemisferios.

Art. 2.— A Soberanía reside esencialmente na Nación e polo mesmo pertence a esta exclusivamente o dereito de establecer as súas leis fundamentais.

Art. 4.— A Nación está obrigada a conservar e protexer por leis sabias e xustas a liberdade civil, a propiedade e os demais dereitos lexítimos de tódolos individuos que a compoñen.

Art. 8.— Tamén está obrigado cada español, sen distinción algunha, a contribuír sen distinción algunha en proporción os seus haberes ós gastos do Estado.

Art. 12.— A relixión da Nación Española é e será perpetuamente a Católica, Apostólica Romana, única verdadeira. A Nación protéxea por leis sabias e xustas e prohibe o exercicio de calquera outra.

Art. 13.— O obxecto do goberno da é a felicidade da Nación, posto que a fin de toda sociedade política non é outra que o benestar dos individuos que a compoñen.

Art. 14.— O goberno da Nación Española é unha Monarquía moderada e hereditaria.

Art. 15.— A potestade de facer as leis reside nas Cortes co Rei.

Art. 16.— A facultade de facer executar as leis reside no rei

Art. 17.— A potestade de aplicar as leis nas causas civís e criminais reside nos tribunais establecidos pola lei.

Art. 27.— As Cortes son a reunión de tódolos deputados que representan á Nación, nomeados polos cidadáns.

Art. 92.— Requírese para ser seputado en Cortes ter unha renda anual proporcionada, procedente de bens propios.

Art. 171.— A persoa do rei é sagrada e inviolable, e non está suxeita a responsabilidade.

Art. 249.— Os eclesiáticos seguirán gozando do fuero do seu estado e os militares tamén de fuero particular

Art. 366.— En tódolos pobos da Monarquía estableceranse escolas de primeiras letras, nas que se ensinará aos nenos a ler, escribir e o catecismo da relixión católica, que comprenderá tamén unha breve exposición das obrigas civís.

Art. 371.— Tódolos españois teñen a liberdade de escribir, imprimir e publicar súas ideas políticas sen necesidade de licencia, revisión ou aprobación algunha anterior á publicación, baixo as restriccións e responsabilidades que estableza a lei. Constitución española de 1812 (fragmentos)

As cortes de Cádiz representaron o desexo de crear unha sociedade máis xusta que a do Antigo Réxime, pasando **dunha monarquía absoluta a unha monarquía constitucional e dunha sociedade estamental a unha sociedade de clases,** con igualdade legal para os cidadáns. Con todo, todos estes acordos beneficiaban soamente á burguesía, polo que a masa popular non fixo súa esta causa. E tamén so aos homes xa que as mulleres desde o momento que non podían votar nin decidir, non eran consideradas cidadás de pleno dereito.A obra das cortes constituíntes foi borrada sen apenas resistencia á volta de Fernando VII.

O alcance da Constitución e o labor das cortes de Cádiz apreciarase durante o Trienio Liberal (1820-1823) e á morte de Fernando VII, cando se emprenda a modernización política de España.

9.2. As **Contradiccións**, lóxicas pola confluencia de intereses das dúas tendencias que a promulgan, manifféstanse en:

- Por unha banda declárase a *igualdade de tódolos cidadáns* ante a lei pero, por outra, mantense o *fuero especial* para o clero e os militares (tiñan tribunais especiais). Iso sen nomear que, por suposto, as mulleres non están contidas como cidadás.
- O artigo 12, impón a relixión católica, isto é incompatible có concepto de *Soberanía Nacional*.
- O artigo 14 fala da forma política adxectivándoa de *moderada,* é dicir, a soberanía popular tiña que contar forzosamente coa vontade real (*persoa sagrada, inviolable e non suxeita a responsabilidade)*.

- Aínda coas súas contradicións, o texto de 1812, o máis importante desta Constitución é que é o **comezo do constitucionalismo español**, e, por primeira vez, contémplase a idea de que o poder non pode ser absoluto, senón limitado, e debe responder á vontade xeral da nación.
- Convértese no **símbolo liberal por excelencia da nosa historia**.

9.3 Causas das contradicións da Constitución do 12.

Xunto a elementos innovadores e revolucionarios como a división de poderes, a soberanía nacional, a existencia dun poder lexislativo unicameral, etc. atopámonos outros elementos retrógrados como a **oficialidade da relixión católica** ou o **abundante poder que conserva a monarquía**. Iso explícase

- polo intento das Cortes de ofrecer a Constitución como un acto continuista e non rupturista,
- pola mesma composición das cortes,
- polo pacto tácito entre liberais e absolutistas, e
- polo carácter católico do primeiro liberalismo español.

No cadro da seguinte páxina, poderemos comparar as características do Estatuto de Baiona coas da Constitución de Cádiz, matizando as seguintes cuestións:
Aínda que hai autorías que lle chaman ao estatuto, a 1ª constitución da España liberal, é mais pertinente denominala como Carta Outorgada xa que como quedou explicado, non conta co referendo da poboación, non foi votada e polo tanto é un "outorgamento" de bondades que pretende conceder, neste caso Napoleón, por vía do seu irmao José Bonaparte.

Tamén é preciso matizar o tema do **sufraxio**[3], xa que ás veces pode aparecer como universal, e non o é, primeiro pola razón esgrimida de que non abrangue ao 100% da poboación, pero tamén porque dentro dese 100%, non se conta coa metade da poboación, as mulleres, que nesta conxuntura nin se podía maxinar a consecución do dereito ao voto pola súa banda.

[3] **activo**: indirecto (mediante xuntas electorais de parroquia>partido xudicial>provincial)
pasivo: para ser deputado se requiere maioría de 25 anos, e ter unha renda proporcionada de bens propios.
Censitario: limitaba o dereito de voto segundo criterios como a riqueza ou o posuír determinados niveis de instrución
Universal masculino: podía votar a totalidade dos homes que cumprisen cos requisitos legais (maioría de idade, por exemplo).
Universal: manifesta o dereito de voto de todos os cidadáns e cidadás maiores de idade, sen discriminaciones por riqueza, sexo, raza, relixión, etc.(en España non se acada ate o s.XX, coa II República)

10. Cadro Comparativo das características do Estatuto de Baiona e da Constitución de Cádiz

CARACTERÍSTICAS	Estatuto Real de Baiona . José I Bonaparte, 8 de xullo de 1808	Constitución de Cádiz. 19 marzo. 1812. No nome de Fernando VII
soberanía	Trátase dunha carta outorgada. Non recoñece máis soberanía que a do rei	Nacional. "a soberanía reside esencialmente na nación, e polo mesmo pertence a esta exclusivamente o dereito de establecer as súas leis fundamentais" (art. 13)
dereitos fundamentais	Contén o recoñecemento dalgúns dereitos fundamentais, como a liberdade de imprenta. non consagra unha táboa de dereitos	Conságranse ao longo do texto. recolle, entre outros, a liberdade de pensamento e de imprenta (excepto relixiosa), obrigándose a conservala e protexela.
división de poderes	Non os proclama. o rei é o centro do sistema: elixe ministros, nomea aos membros do consello de estado, a algúns deputados, ao presidente das cortes e aos xuíces.	Conságrase ríxidamente. o lexislativo corresponde ás cortes co rei. O executivo ao rei e o xudicial aos tribunais
sufraxio	Indirecto para a elección dos deputados provinciales	Censitario. (algúns autores chámanlle universal, pero NON abarcaba ao 100% da poboación en todos os niveis) *
parlamento	Bicameral (senado e cortes). O senado está integrado polos infantes de España e 24 senadores de designación real vitalicios. As cortes teñen carácter estamental. a iniciativa lexislativa corresponde ao consello de estado.	unicameral. as cortes teñen a iniciativa lexislativa. o rei inaugura e clausura as súas sesións, pero non pode estar presente nas deliberacións nin suspender nin disolver as súas sesións
forma de gobierno	Se instituye unha monarquía limitada, na que o rei debía contar co ministerio (integrado por 9 ministros e un secretario de estado), o parlamento e o consello de estado para gobernar.	monarquía moderada e hereditaria. o rei considérase xefe do poder executivo, gobernando cos secretarios de estado
outros datos	É a primeira "constitución" /**estatuto real español** Promulgada por José Bonaparte, onde a Relixión católica é a relixión do rei e do pobo, non permitíndose outra O texto presenta 146 artigos Texto de nula aplicación	as cortes que a redactan fano durante a guerra de independencia. a única relixión é a católica. foi promulgada polas cortes en ausencia do rei. consta de 348 artigos. vixente

10. Reinado de Fernando VII: Absolutismo fronte a Liberalismo :Crise do Antigo Réxime. Restauración absolutista

10.1. Absolutismo e Liberalismo: O tratado de Valençay o 11 de decembro de 1813 devolvía o trono de España a Fernando VII e puña fin á guerra franco-española. O novo rei atravesou a fronteira dos Pireneos o 22 de marzo de 1814. A situación política de España era moi diferente á que deixara seis anos atrás. O resto do seu reinado foi unha pugna entre os dous modelos políticos enfrontados no seu tempo, o absolutismo e o liberalismo.

Volta ao absolutismo: **Fernando VII** recibiu o apoio entusiasta do pobo (que inocentemente lle chamaban "o desexado) e regresou a España —por Cataluña— o absolutista xeral Elío, propúxolle recobrar o poder que as cortes limitaran. onde se lle comunicou en nome do Consello de Rexencia, a obriga que tiña de xurar a Constitución de 1812. Dirixiuse a Valencia, e alí decretou a abolición da Constitución. Foi respaldado por sectores partidarios do absolutismo monárquico que asinaron o que se coñeceu como **Manifesto dos Persas** (que acabou sendo asinado por 69 deputados, 34 deles eclesiásticos) no que se reclamaba a restauración do absolutismo.

Estes acontecementos, unidos á situación internacional de solidariedade das monarquías europeas fronte aos intentos revolucionarios do liberalismo, fixeron que Fernando VII tomase a decisión de restaurar a monarquía tradicional. O 4 de maio, o rei deu un **golpe de estado** que suprimiu a constitución (1812) e destruíu toda a obra lexislativa das cortes de Cádiz. Rodeado dunha camarilla absolutista, Fernando VII tentou pór en marcha unha política contrarrevolucionaria. Con todo, era difícil volver completamente ao pasado. Financiar ao Estado xa non era posible mantendo todos os privilexios e exencións da Igrexa e da aristocracia. O déficit económico fíxose insustentable e moi pronto xurdiron protestas. Que facer cos liberais? A tortura fora abolida, e só se restableceu en Valencia, da man de Elío. Que facer cos xefes guerrilleiros que combateran contra Napoleón? Moitos integráronse en sociedades secretas revolucionarias.

En Europa os vencedores reunidos en Viena buscaron borrar todos os cambios revolucionarios e restaurar o Antigo Réxime, sobre o ideario do lexitimismo. Para manter o absolutismo e impedir novos brotes liberais, formouse a **Santa Alianza**, un pacto entre potencias vencedoras (agás Inglaterra) que se reservaba o dereito de intervir nos países onde corresen perigo as monarquías tradicionais.

"A monarquía absoluta é unha obra da razón e da intelixencia: está subordinada á lei divina, á xustiza e ás regras fundamentais do Estado: foi establecida por dereito de conquista ou pola submisión voluntaria dos primeiros homes que escolleron ós seus reis. Así que o soberano absoluto non ten facultade de usar sen razón a súa autoridade (dereito que non quiso ter o mesmo Deus); por iso foi preciso que o poder soberano fose absoluto, para prescribir ós súbditos todo o que mira ó interese común, e obrigar á obediencia ós que se negan a ela. Pero os que declaman contra o poder

monárquico, confunden o poder absoluto co arbitrario; sen reflexionar que non hai Estado (sen exceptuar as mesmas repúblicas) onde no que constitúe a soberanía non estea un poder absoluto.

Os máis sabios políticos preferiron esta monarquía absoluta a todo outro goberno. O home naquela non é menos libre ca nunha república; e a tiranía aínda é máis temible nesta ca naquela. España, entre outros reinos, convenceuse desta preferencia e das moitas dificultades do poder limitado, depedente en certos puntos dunha potencia superior, ou comprimido a outros por parte dos mesmos vasalos (…).

Non podendo deixar de pechar este respectuoso Manifesto en canto permita a nosa representación e os nosos votos particulares coa protesta de que se estime sempre sen valor esa Constitución de Cádiz, e por non aprobada pola V. M. nin polas provincias (…) porque estimamos as leis fundamentais que contén de incalculables e trascendentais perxuizos, que piden a previa celebración dunhas Cortes españolas lexitimamente congregadas en liberdade e de acordo en todo ás antigas leis."

Madrid, 12 de abril de 1814

O Goberno constitucional non opuso resistencia, e os rexentes e os máis destacados deputados liberais foron detidos. Comezou o primeiro periodo absolutista (1814-1820)

10.2Sexenio Absolutista (1814-1820) 1º periodo absolutista

O decreto de 4 de maio iniciou un triste período caracterizado pola sistemática anulación das reformas das Cortes gaditanas e a volta ao antigo réxime e ao absolutismo.
Nun período crucial na historia de Europa, cando se estaba dirimindo o equilibrio de forzas tras Napoleón, Fernando VII mostrouse sorprendentemente desinteresado polos asuntos externos. Así, a pesar de haberse enfrontado co emperador francés, España quedou marxinada dos beneficios que as potencias vencedoras de Napoléon recibiron na Segunda Paz de París e no Congreso de Viena en 1815. O noso país, esnaquizado pola guerra da Independencia, quedou relegado a un papel secundario no concerto internacional. Cunha economía depauperada pola guerra recentemente terminada e cunhas colonias americanas que de feito non producían ningún beneficio á metrópole, Fernando VII, apegado ao mantemento dos privilexios estamentais, negouse a emprender calquera reforma fiscal que incrementase os ingresos dun estado en quebra.
O labor do goberno de Fernando VII centrouse na represión dos inimigos da restaurada monarquía absoluta. Máis de doce mil afrancesados tiveron que exiliarse do país e iniciouse unha dura persecución contra os liberais. Deportacións e encarcelamentos masivos de liberais. Substitución dos Ministerios por Secretarías dependentes directamente do rei. Supresión do Tribunal Supremo e do Consello de Estado. Decretáronse nulos todos os acordos das Cortes de Cádiz, e en consecuencia restableceuse a Inquisición e restauráronse os señoríos

En tal estado se me fixeron varias representacións por diferentes Grandes de España e Títulos de Castela, donos xurisdiccionais de pobos nos Reinos de Aragón e Valencia e noutras provincias, queixándose dos despoxos e atentados que á sombra do mencionado Decreto das Cortes sufriran e sufrían aínda no disfrute e percepción dos dereitos e prestacións preservadas no mesmo Decreto, solicitando o seu pronto reintegro con resarcimento dos danos e perxuizos e intereses que deberían ter producido, e algúns dos recurrintes a declaración de nulidade (…). Tiven a ben mandar: que os chamados señoríos xurisdiccionais sexan reintegrados inmediatamente na percepción de tódalas rendas, froitos, emolumentos, prestacións e os dereitos do seu señorío territorial, e no de tódalas demais que disfrutasen antes do 6 de agosto de 1811.

Real Cédula. Gaceta de Madrid, 8 de octubre de 1814

Pecháronse as Universidades e mais os teatros, e tamén numerosos periódicos. A liberdade de imprenta quedou igualmente abolida

> Vendo co meu desagrado o menoscabo do prudente uso que debe facerse da imprenta, que en vez de utilizala en asuntos que sirvan á sana ilustración do público, ou a entretelo honestamente, emprégase nos seus desafogos e contestacións persoais, que non só ofenden ós suxeitos contra os que se dirixen, senón a dignidade e o decoro dunha nación circunspecta, a quen convidan coa súa lectura; e ben convecido por Min mesmo de que os escritos que particularmente adolecen deste vicio son os chamados periódicos e algúns folletos, provocados por eles, decidín prohibir tódos os que desta especie ven a luz dentro e fóra da Corte; e é a miña vontade que só se publiquen a Gaceta e mais o Diario de Madrid…
>
> Gaceta de Madrid, 30 de marzo de 1815

10.3Pronunciamientos

O déficit económico do Estado (debido a unha enorme débeda pública) e a situación de rebeldía nos territorios americanos uníronse ao descontento de moitos militares que, despois de combater contra Napoleón, vían como eran marxinados por nobres emigrados e por cortesáns de Fernando VII. Os grupos liberais non podían difundir as súas ideas pero se organizaron en sociedades secretas de carácter masónico. En moitas delas participaban militares descontentos, que moi pronto protagonizaron pronunciamientos de carácter liberal.

Un pronunciamiento é unha proclamación dun ou varios militares cuxa finalidade é o cambio político. Os autores do pronunciamiento **cren contar con apoios sociais,** políticos ou económicos que permitan que os cambios leven a efecto. Os militares sublevados arriscan a súa vida pero, se teñen éxito, poden conseguir gloria persoal e o ascenso no escalafón. Entre 1814 e 1820 producíronse en España varios pronunciamientos liberais:

- Espoz e Mina levantouse en Pamplona en setembro de 1814, tentando cambiar ao Rei cara a unha solución liberal. O movemento fracasou e Espoz e Mina tivo que refuxiarse en Francia.
- Díaz Porlier, guerrilleiro liberal e heroe da guerra, protagonizou un pronunciamiento na **Coruña** pola Constitución de 1812. Tras o seu fracaso foi aforcado.

- A Conspiración do Triángulo (1816) pretendía secuestrar ao Rei e obrigarlle a xurar a Constitución de 1812. De inspiración masónica, é un antecedente do alzamento de Riego.
- O xeneral Lacy pronunciouse en Barcelona, onde contaba, ao parecer, co apoio dun amplo sector da burguesía catalá. O pronunciamiento fracasou e Lacy foi condenado á morte.
- En 1819 produciuse en Valencia un levantamento que foi reprimido cruelmente.
- Finalmente, o 1 de xaneiro de 1820, o tenente coronel Rafael de Riego, cun exército que ía embarcar a América, sublévase en Cabezas de San Juan e proclama a Constitución de Cádiz. Ante o rexurdimento das xuntas revolucionarias, o rei viuse obrigado a xurar a Constitución de 1812 e iniciar un réxime liberal.

10.3.1Riego

O 1 de xaneiro de 1820, o tenente coronel Rafael da Riego sublevouse en Cabezas de San Juan contra o réxime absolutista imposto en España desde o regreso de Fernando VII. Dirixía unhas tropas que se atopaban acantonadas nesta localidade gaditana esperando ser embarcadas cara a América para sufocar o movemento independentista.

Durante un mes, o destacamento de Riego percorreu Andalucía proclamando a Constitución de 1812, (A Pepa), sen que o goberno puidese atallar a situación. Á vez, estalaron pronunciamientos liberais en Galicia e Aragón e constituíronse Xuntas fieis á Constitución de Cádiz por toda a Península. A principios do mes de

marzo, unha multitude rodeou o palacio real en Madrid, pedindo a restitución da Constitución gaditana sen que os defensores armados do monarca atrevésense a disparar.

Ante esta situación, aconsellouse a Fernando VII ceder, e finalmente, o rei asinou un manifesto declarándose partidario da Constitución. As primeiras medidas políticas das novas autoridades foron a **reimplantación da Constitución de Cádiz de 1812 e a posta en vigor dos principios liberais que proclamaba**.

Discurso de Fernando VII con motivo da apertura das Cortes de 9 de xullo de 1820.
"Señores deputados: chegou por fin o día obxecto dos meus máis ardentes desexos, de verme rodeado dos representantes da heroica e xenerosa Nación española e en que un xuramento solemne acabe de identificar os meus intereses e os da miña familia cos dos meus Pobos. Cando o exceso dos males promoveu a manifestación clara do voto xeral da Nación, escurecido anteriormente polas circunstancias lamentables, que deben borrarse da nosa memoria, decidinme desde logo a abrazar o sistema apetecido, e a xurar a Constitución política da Monarquía sancionada polas Cortes xerais e extraordinarias no ano 1812. Entón recobraron, así a Coroa como a Nación, os seus dereitos lexítimos, sendo a miña resolución tanto máis espontánea e libre, canto máis conforme aos meus intereses e aos do Pobo español, cuxa felicidade nunca deixara de ser o branco das miñas intencións, as máis sinceras. Así como pertence ás Cortes do reino consolidar a felicidade común por medio de sabias e xustas leis e protexer por elas a Relixión, os dereitos da Coroa e dos Cidadáns, así tamén toca á miña dignidade coidar da execución e o cumprimento das leis e señaladamente da fundamental da Monarquía, centro da vontade dos españois e apoio de todas as esperanzas. Esta será a máis grata e a máis constante das miñas ocupacións. Ao establecemento e conservación enteira e inviolable da Constitución consagrarei as facultades que a mesma Constitución sinala á autoridade real e niso cifrarei o meu poder, a miña compracencia e a miña gloria".
Discurso de Fernando VII con motivo da apertura das Cortes de 9 de xullo de 1820 (fragmentos) .

10.3.2Trienio liberal 1820-1823

Despois da aceptación da Constitución de 1812, formouse un goberno de liberais moderados ou doceañistas, partidarios de pactar coa Coroa para implicala no proceso reformista. Argüelles, Martínez de la Rosa e Toreno eran os personaxes máis representativos desta tendencia. No entanto, calquera intento de reforma en profundidade chocaba coa oposición dos sectores sociais máis conservadores e co veto do monarca. No curto período de tres anos afrontouse unha reforma administrativa e hacendística importante (supresión de aduanas interiores, señoríos e privilexios gremiais que impedían a industrialización). Estableceuse un ensino público e gratuíto e o servizo militar obrigatorio. O rei Fernando VII viuse obrigado a xurar a Constitución de 1812

"Españoles: Cando os vosos heroicos esforzos lograron poñer termo ó cativerio no que me retuvo a máis inaudita perfidia, todo canto vin e sentín, a penas pisei o chan patrio, reuniuse para persuadirme que a nación desexaba ver resucitada a súa anterior forma de goberno; e esta persuasión debeume decidir a conformarme co que parecía ser o voto case xeral dun pobo magnánimo, que, triunfador do inimigo estranxeiro, temía os males, aínda máis terribles da discordia interna.

Non se me ocultaba, sen embargo, que o progreso rápido da civilización europea, a difusión universal das luces ata entre as clases menos elevadas, a máis frecuente comunicación entre os diferentes países do globo, os asombrosos acontecementos reservados á xeración actual, suscitaran ideas e desexos descoñecidos ós nosos antergos, resultando novas e imperiosas necesidades; nin tampouco deixaba de coñecer que era imposible deixar de amoldar a estes elementos as institucións políticas, ó fin de obter aquela conveniente harmonía entre os homes e as leis, na que estriban a estabilidade e repouso das sociedades.

Pero mentres eu meditaba maduramente coa solicitude propia do meu paternal corazón as variacións do noso réxime fundamental, que parecían máis adaptables ó carácter nacional e ó estado presente das diversas opcións da monarquía española, así como máis análogas á organización dos pobos ilustrados, fixéchedesme comprender o voso anhelo de que se restablecese aquela Constitución que entre o estrondo das armas hostís foi promulgada en Cádiz no ano de 1812, ó propio tempo que con asombro do mundo combatiades pola liberdade da patria. Sentín os vosos votos, e como tenro pai condescendín ó que os meus fillos consideran que conduce á súa felicidade. Xurei esa Constitución

pola que suspirabades, e sempre serei o seu máis firme apoio. (…) Marchemos francamente, e eu o primeiro, pola senda constitucional (…)"

Madrid, 10 de marzo de 1820

Fernando VII, convencido absolutista, tratou de obstruir desde un principio o labor dos gobernos liberais e o normal funcionamento constitucional. Esta actitude do rei vai provocar unha fractura política que se estenderá durante décadas:
a **escisión dos liberais**. Por unha banda, os "doceañistas" pretenderán modificar a Constitución buscando unha transacción co Rei. Para iso, defenderon a concesión de máis poder ao monarca e a creación dunha segunda cámara reservada ás clases máis altas. Tras 1833, os "doceañistas" converteranse nos moderados.
Doutra banda, os "veinteañistas" pedían simplemente a aplicación estrita da Constitución de 1812. Coñecidos tamén como os exaltados, serán denominados progresistas tras 1833. A división dos liberais introduciu unha gran inestabilidade política durante o Trienio.
Os liberais no poder durante o Trienio van aplicar unha **política claramente anticlerical:** expulsión dos jesuítas, abolición do diezmo, supresión da Inquisición, desamortización dos bens das ordes relixiosas... Todas estas medidas trataban de debilitar a unha poderosísima institución oposta ao desmantelamento do Antigo Réxime. O enfrontamento coa Igrexa será un elemento crave da revolución liberal española .

A Inquisición enferma ante a Constitución de 1812

Ante a lentitude dos avances, chegaron ao poder os liberais exaltados (Riego, Evaristo San Miguel), que expuxeron solucións máis radicais, e mesmo reformar a propia Constitución de Cádiz, que na súa opinión quedara obsoleta. Se desamortizaron algúns bens eclesiásticos, cuxa venda pretendeu resolver problemas de facenda á vez que crear unha burguesía adicta aos cambios, aínda que de costas aos intereses dos campesiños.
O monarca, que nun principio mantivo unha postura ambigua, pronto deixou claras as súas intencións de oporse ás reformas liberais. Enfrontouse legalmente ao liberalismo utilizando inicialmente o seu dereito de veto nas Cortes. Despois optou por medidas menos legais, como alentar a sublevación da Garda Real en 1822, detida pola milicia nacional. No verán creouse unha Regencia en Urgel, que defendía os dereitos absolutos do monarca e que foi disolta polo exército. Mentres tanto, o rei conspiraba coa Santa Alianza, que no congreso de Verona (outubro de 1822) decidiu a intervención militar en España, ao ver como a revolución se estendía polo sur de Europa. En abril de 1823, tropas francesas (os Cen Mil Fillos de San Luís) penetraron en España sen resistencia e fixeron fuxir ou apresaron aos liberais, que non contaron nesta ocasión con apoio popular. Iniciábase unha **época de represión** e **de volta ao absolutismo.**

11. Década absolutista 1823-1833. A Década ominosa. 2º período absolutista

Despois da breve experiencia liberal, os últimos anos do reinado de Fernando VII (1823-1833) supuxeron unha etapa de intensa represión durante a cal os máis destacados liberais foron executados. Escandalizado, o duque de Angulema, ao mando das tropas francesas, ordenou a súa retirada para non colaborar coa represión. O perigo de novos pronunciamientos levou a Fernando VII a tomar unha medida extrema, a disolución do exército. O monarca pediu a Francia que se mantiveron os Cen Mil Fillos de San Luís mentres se reorganizaban as forzas armadas. Ao redor de 22.000 soldados franceses mantivéronse no noso país até 1828.
Paralelamente, o réxime absolutista abordou a depuración da administración, o que levou á expulsión de miles de funcionarios**, especialmente docentes**. Un dos poucos factores positivos desta última década absolutista foi a reforma da Facenda emprendida polo ministro López Ballesteros. A reforma permitiu un certo equilibrio

orzamentario, ao que non foi alleo o aminoramiento dos gastos militares tras a independencia das colonias.

O ministro Calomarde e os Tribunais de fe Diocesanos, que substituíron aos da Inquisición, encargáronse dos xuízos e execucións. Riego foi aforcado. Moitos liberais conseguiron escapar e exiliáronse en Inglaterra. Unha vez recuperado o poder absoluto, Fernando VII declarou nulos todos os actos de goberno realizados durante o Trienio liberal. Iniciábase a que se chamou **Década ominosa**, na que España se atrasou con respecto aos avances que o resto de Europa estaba a experimentar.

De feito, non se resolveu a desesperada situación económica pola que pasaba o país, agravada pola perda das colonias e polo enorme déficit público, só paliado con novos endebedamentos e concesións á burguesía, que terminaría impondo as súas solucións tras a morte do rei.

12. A emancipación da América española (1808-1824)

En 1808 España conservaba baixo o seu dominio a case totalidade do seu imperio colonial. Coa invasión francesa apareceron xuntas locais fieis a Fernando VII, como sucedera na Península, pero moi pronto evolucionaron cara a ideas autonomistas ou independentistas. Ao terminar a guerra foi moi difícil recuperar o control sobre unhas colonias con clara vontade emancipadora. No proceso de independencia pódense distinguir dúas grandes etapas:

- **1808-1814** Os territorios americanos declaráronse independentes da España napoleónica, pero mantiveron os seus lazos coas autoridades de Cádiz, enviando representantes ás Cortes. Cando Fernando VII foi reposto no trono, todas as colonias, excepto Arxentina, volveron unirse á Coroa española.

- **1814-1824** A volta ao absolutismo propiciou pronunciamientos militares que rapidamente derivaron cara a posturas independentistas entre os criollos. Esta deriva foi alentada por Inglaterra, que rapidamente se fixo coa influencia económica na zona, e por Estados Unidos.

Entre os caudillos independentistas sobresaen as figuras de San Martín e Bolívar. As guerras de independencia seguiron unha traxectoria complexa e culminaron coa derrota española en **Ayacucho** en 1824. Esta batalla puxo fin á dominación española en América. Só as illas antillanas de Cuba e Porto Rico seguiron ligadas á metrópole.

Simón Bolívar expuxo a alternativa da unidade americana tras o fin do imperio hispánico. Os localismos, as mezquindades dos novos dirixentes, o atraso económico, as dificultades de comunicación, axudados polas manobras de Estados Unidos, levaron ao fracaso do ideal bolivariano e á fragmentación política da América hispánica.

12.1.Causas

- **Diferenzas étnico-sociais**: A mestizaxe e a heteroxeneidade caracterizaban a poboación hispanoamericana, que se compuña por: Unha elite social de

españois peninsulares, membros do alto clero e altos funcionarios coloniais. Os crioulos, descendentes de españois nacidos en América, posúen o poder económico e certa influencia política. Son ilustrados e sensibles ás ideas revolucionarias procedentes de EEUU e Francia. A poboación indíxena e mestiza está marxinada e explotada economicamente, do mesmo xeito que á poboación negra.

- **Reformas territoriais e deficiencias económicas**: As reformas ilustradas aplicaron o sistema de intendencias e crearon, desde 1750, novos Virreinatos como o de Buenos Aires e Nova Selecta ou Capitanías como a de Chile ou Venezuela, para defenderse da ameaza inglesa pero competindo cos antigos virreinatos.
  Non se conseguiu unha economía unificada polas dificultades de comunicación, a debilidade da industria española e as trabas impostas ao intercambio entre os diferentes territorios. Rebelións urbanas e indíxenas. Os tumultos urbanos e as insurreccións indíxenas do século XVIII non foron en si mesmas un anticipo da independencia, pero crearon temores entre os grupos dominantes, que buscarán novas alianzas para non perder o seu poder.
- **A invasión francesa** : A invasión francesa de España e o baleiro de poder consecuente obrigou á sociedade americana a valerse por si mesma. O corte de comunicacións terminou beneficiando aos crioulos, que comerciaron sen trabas e non aceptaron despois a volta ao sistema colonial.

12. 2movemento emancipador. As xuntas A partir de 1808 iníciase un período de convulsións e inestabilidade non só na Península senón en todo o territorio iberoamericano. Inicialmente en Ultramar séguese o exemplo dos españois peninsulares e reúnen cabildos e xuntas nas cidades para cubrir o baleiro de poder que se produce tras as abdicacións de Bayona. Pero os participantes nas xuntas teñen posturas enfrontadas:

- Os crioulos ven nas xuntas a oportunidade de asumir o poder político, en nome de Fernando VII pero con autoridade propia e independente (Triunfou en Buenos Aires, Chile, Venezuela, con predominio dos mercadores locais). Defenderon o libre comercio e estableceron relacións diplomáticas directas con Inglaterra e EEUU.
- Os clérigos españois, hacendados e burócratas sosteñen que o poder político lexítimo ha de proceder da Península (postura fidelista, con centro principal en Perú, onde se temía o levantamento indíxena. En México reprimíronse os levantamentos populares).

12. 3 O Conflito Armado

En 1814, Fernando VII recupera poder lexítimo en todos os territorios da Coroa e restaura a situación previa a 1808. Pero as colonias americanas rexeitarán a volta ao absolutismo e ao dominio español e iniciarán un conflito armado que buscou a independencia (denominoulla emancipación) das novas nacións hispanoamericanas.

O 1 de xaneiro de 1820, o tenente coronel Rafael da Riego sublevouse en Cabezas de San Juan contra o réxime. Nun principio, o exército da Coroa someteu os focos rebeldes de Nova Selecta e do resto do imperio, excepto en Buenos Aires, que permaneceu fóra do control directo de Madrid. Con todo, a política de represión fixo perder apoio popular á causa realista, e a oposición liberal trasladouse a Ultramar, especialmente no exército, con desercións, insubordinacións e sociedades secretas. Por outra banda, a crise financeira do Estado español dificultou o envío de tropas, o que envalentonou aos grupos independentistas imbuídos cada vez máis das ideas revolucionarias de EEUU e Francia.

A partir de 1816, as vitorias de Bolívar, San Martín e Sucre debilitaron a posición española até a súa completa derrota en 1824 (Batallas de Junín e de Ayacucho) que puxo **fin á dominación española en América, salvo nas illas do Caribe**.